

Posudek vedoucího bakalářské práce

Práce: Virtuální realita – estetické konsekvence. Praha 2011

Autor: Lubor Benda

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Vlastimil Zuska, CSc.

V úvodu autor konkretizuje vlastní téma práce: zkoumání možnosti virtuální reality esteticky působit a případně určení specifčnosti takového působení v rozlišení od obecné fikce, případně (každodenní) reality. V 2. kapitole, ne zcela případně nazvané „etymologické vymezení“ ,předvádí rozbor sémantických polí termínu komplexita, tento krok zdůvodňuje častým použitím v dalším textu, což není právě přesvědčivé. Určení virtuální reality jako omezené komplexity je ovšem vhodné. Následuje další vymezování pojmů (fikce, fikční svět, simulace a dalších), zjevně přípravné ohledání pro završující estetické zkoumání. Na některých místech ovšem tato zkoumání nejsou důsledná, případně jsou reduktivní. Fikce je například redukována na fikci narativní a je „zásadně vázána na jazyk“ (s. 13) a ještě reduktivněji na jeho poetickou funkci. Pomínou-li nemožnost samostatné existence pouze poetické funkce (viz dominanta u Jakobsona), pak ze „záběru“ fikce vypadává třeba tzv. fantaskní malba a i u comicsu nebude vazba na jazyk tak zásadní. V této podkapitole také autor vtěsňuje vědomí do konceptu omezené komplexity (což by filosofové mysli i současní neurofilosofové těžko podepsali), navíc se dostává do rozporu s předchozím názorem, že fikční svět je omezenou komplexitou, na rozdíl od jeho recepce (s. 12). Podle tohoto výkladu by mezi omezenou komplexitou reprezentovaného fikčního světa a omezenou komplexitou recipujícího vědomí ležela obecná neboli neomezená komplexita recepčního aktu či konstituovaného estetického objektu. Což je mírně řečeno ne právě udržitelné tvrzení. Ve světle významně rozbujele literární teorie fikčních světů (odvozených z logické sémantiky možných světů) jsou podkapitoly 2.2.1. a 2.2.2. příliš stručné, což se nakonec projeví v závěrečných pasážích práce, ale i v podivně enigmatickém závěru podkapitoly Vliv fikce na reálný svět: „Fikční scénář jako podklad pasivní syntézy světa“. Při obhajobě si tento dílčí závěr žádá vysvětlení.

V zásadní podkapitole 2.3. je vymezována virtuální realita jako technologická extenze, prvním odlišením virtuální a fikční reality je údajně míra komplexnosti – na virtuální, na rozdíl od fikční, nemá lidská paměť dostatečnou kapacitu. „Vejde-li“ se virtuální realita do lidské paměti (a můžeme si představit člověka s fenomenální a fotografickou pamětí), pak není virtuální? a komplexní fikce, která se do paměti čtenáře či diváka „nevejde“, se *ipso facto* stává virtuální? Krajně nepřesvědčivé. Na okraj textu: od s. 15 po s. 18. obsáhlá citující poznámka pod čarou v originále, bez překladu, což je v bakalářské práci vada. Další vymezování pojmů opět trpí zlomkovitostí a reduktivností, zejména u pojmu simulace, kde se přímo vnucuje koncept simulacra (např. Baudrillard) a konsekvence tohoto pojetí právě pro vztah reality a fikce, pro téma práce zásadní. Termín interakce je nepřesvědčivě vyvažován se simulačním aspektem: rostoucí míra interakce neznamena nutně snižování simulace, navíc představuje zásadní faktor komplexity, což autor neuvažuje. Vnoření, teleprezenci i tzv. úplné vnoření pojednává autor bez zřetele k estetickému prožitku a problému udržení psychické distance v tomto modu prožitku. Pojednání o reálném, které je identifikováno s hmotným (s. 21), aby vzápětí zahrnuje fikci i virtuální realitu, je inkonzistentní a nedostatečné, zejména proto, že by mělo tvořit „účeloslavné pozadí“ (Patočka) celé práce.

Další postup pokračuje analogicky k nedostatkům dosavadního textu, který demonstruje zájem autora o problematiku, jeho značnou obeznámenost s technologií a aktuálními produkty, méně však estetickou a filosofickou erudici. Popisná část práce, technologie virtuální reality, dosvědčuje právě uvedené, pro cíl práce je však v zásadě zbytná. Přejdu proto k „finále“, estetickému zkoumání.

Vágní situování virtuální reality mezi omezenou komplexitu fikce a neomezenou komplexitu reálného světa a určení kritéria přechodu či tendenci VR k neomezené komplexitě v interaktivitě ignoruje interaktivní pojetí estetického recepčního aktu od ruských formalistů a jejich následníků (srov. Bachtinův *Román jako dialog*), přes strukturalisty a fenomenology po recepční estetiku a současnou analytickou estetiku. Navíc, i u autorem citovaného Morina, je interaktivita nutnou součástí jakékoli komplexity (tedy i omezené), pokud neoprávněně neredukujeme komplexitu na pouhou složitost.

Vymezení estetického postoje, kap. 4.1. (s. 32) je natolik nedostatečné a zavádějící, že musím prohlásit: všechny věty této podkapitoly jsou nepravdivé. Výrazná potřeba vyjasnění při obhajobě. Bohužel tato „úroveň“ pokračuje i dále – dojde-li u estetického recipienta k emocionální reakci (poznámka na okraj: možnost, že by jakákoli lidská reakce byla bez emocí, je nulová), jde, podle autora ovšem, o poddistancování, které navíc, naprosto nepřipadně, ztotožňuje s tzv. paradoxem fikce. Další lapsy následují, na s. 34 čteme: „ztráta distance je speciální případ poddistancování“. Je to, v Bulloughově smyslu, přesně naopak. Poddistancování je speciálním případem ztráty distance, kterou mohu ztratit také jinak. Nemůže proto překvapit, že závěr, založený na tak nepřesných a často zcela chybných předpokladech a nepochopených koncepcích, není rovněž „přesvědčivý“. Celé spektrum estetických prožitků se autorovi zužuje na ten typ prožívání, kdy dochází „ke zklidnění, prohloubení dechu a zpomalení tepové frekvence“ (s. 35) Odtud pak zjišťuje, že prožitek fikce vnímatele pasivizuje, prožitek virtuální reality naopak vnímatele aktivizuje. Navzdory těmto vágním komparacím na škále více – méně, dospívá autor k závěru, že v některých případech není možné prožitky fikce a VR odlišit. Závěr opakuje toto zjištění, aby se ještě jednou vrátil k interaktivitě jako „přece jenom“ odlišujícímu faktoru VR od fikce, přičemž v „podzávěru“, který předchází, je „virtuální realita jen další formou fikce“ (s. 37).

Práci Lubora Bendy nechybí snaha dobrat se poznání, zájem o sledovanou problematiku i porozumění technologii tohoto moderního fenoménu předvádí celkem přesvědčivě, estetická a filosofická vrstva textu však vykazují závažné nedostatky. Práci doporučuji k obhajobě pouze pro možnost korigovat hrubé nedostatky, procházející celým textem.

Praha 11.9.2011

.....
Prof. PhDr. Vlastimil Zuska, CSc.